

آیا این دو خط موازی اند؟

کارهایی که امروزه برای تایپ کردن حروف و رسم شکل‌های هر چه قدر پیچیده به کمک دگمه‌های جلوی یک رایانه کوچک انجام می‌گیرد، قبلاً توسط حروف چینی کتاب‌ها در فضایی بزرگ در جلوی یک گارسه که جعبه‌ای خانه‌خانه بود انجام می‌گرفت. حروف سربی به ترتیبی خاص در این خانه‌ها قرار داشتند و حروف‌چین که نگاهش فقط روی کاغذ نوشته شده در روبه‌روی خود بود این حروف سربی را با مهارت خاصی روی ظرف فلزی خاصی به نام ورساد پهلوی هم قرار می‌داد و وقتی صفحه مطابق نوشته کامل می‌شد آن را روی سینی فلزی بزرگ دیگری به نام رانگا می‌گذاشت و برای غلط‌گیری از آن نمونه می‌گرفت. رسم شکل‌ها هم حکایت خودش را داشت، قلم‌های فلزی باریک، مرکب چین و خط‌کش‌هایی که هنرشان این بود که مرکب را با اندکی بی توجهی به زیر خط‌کش پهن کنند! با چنین شرایطی چهار کتاب مربوط به جناب آقای دکتر حسابی که بیشتر در مقطع لیسانس مورد استفاده قرار می‌گرفتند به قول معروف به زیور طبع آراسته شده‌اند. استاد دکتر حسابی خیلی هم اصرار داشتند که شکل‌های توسط خود ما کشیده شوند و از کتاب‌های خارجی استفاده نشود. تا جایی که به یاد دارم فقط شکل‌های مربوط به ماریپیچ کرنو که در پراش فرنل مورد استفاده قرار می‌گرفت از کتاب بُروها گرفته شده است و هم‌چنین چند عکس که می‌باید گراور می‌شد و چاره دیگری نداشت. شکل‌ها بیشتر توسط من و تعدادی هم با کمک دوستان دیگری به خصوص سرکار خانم صدیقه معینی برای کتاب دیدگانی کوانتیک کشیده می‌شد و چون خط لاتین جناب آقای دکتر حسابی خیلی خوب بود اغلب خارج‌نویسی شکل‌ها در تمام کتاب‌ها توسط خود ایشان نوشته شده است.

در کتاب فیزیک حالت جامد که در سال ۱۳۴۸ توسط انتشارات دانشگاه تهران منتشر شده است شکلی در بین صفحه‌های ۱۲۸ و ۱۲۹ قرار دارد که مربوط به زنا‌های بریلوئن است که شکل پیچیده‌ای است و با امکانات آن موقع و حکایتی که گذشت رسم آن بسیار مشکل بود. من این شکل را از روی شکل مدادی که جناب آقای دکتر حسابی کشیده بودند کشیدم و خدمت ایشان بردم. ایشان با دقت نگاهی کردند و فرمودند خیلی خوب است ولی آقای مقبلی این دو خط که باید برهم عمود باشند برهم عمودند؟ عرض کردم که بلی با گونیا و نقاله امتحان کرده‌ام در نتیجه باید عمود باشند. فرمودند آن‌ها را بیاورید تا امتحان کنیم. گونیا و نقاله را آوردم گذاشتیم دیدم که حق با آقای دکتر است آن‌ها عمود نیستند. خلاصه روز از نو روزی از نو شکل را پس از چند روز کشیدم و مجدداً خدمت ایشان بردم. ایشان فرمودند که خیلی خوب شد ولی آقای مقبلی این دو خط آیا واقعاً موازی‌اند؟ با بررسی‌های دقیق معلوم شد که باز هم حق به جانب آقای دکتر است. ولی آقای دکتر که خودشان برای من ناراحت شده بودند و شاید هم متوجه رنگ پریدگی صورت من شده بودند! فرمودند که این بار خودم این شکل را می‌کشم. شکل مدادی را با خود بردند و پس از چند روز شکلی را که در زیر ملاحظه می‌کنید به دانشکده آوردند و هنوز هم برای من این معما باقی است که آقای دکتر که برای خواندن یک مطلب یا یک کتاب آن را می‌باید در چند سانتی‌متری چشم خود قرار دهند تا آن را خوب ببینند چگونه این شکل را با این دقت و تمیزی کشیده‌اند!

ناصر مقبلی ، بهمن ماه ۱۳۹۱

